

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva – oddělení kriminalistiky

Téma diplomové práce :

TAKTIKA VÝSLECHU

Jméno vedoucího diplomové práce :

Prof. JUDr. Jan Musil, CSc., Dr.h.c.

Jméno diplomantky:

BARBORA NĚMCOVÁ

Ročník :

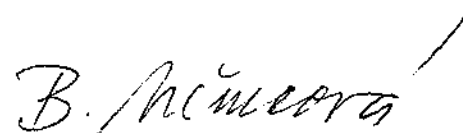
5.ročník

Adresa :

Bojanov 30

538 26

„ Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

A handwritten signature in black ink, reading "B. Němcová". The signature is written in a cursive style with a long, sweeping flourish at the end.

Barbora Němcová

30.3. 2007

1	ÚVOD	4
2	VÝSLECH	5
2.1	POJEM, PODSTATA.....	5
2.2	ZÁKONNÁ ÚPRAVA VÝSLECHU.....	7
2.2.1	VÝSLECH OBVINĚNÉHO.....	7
2.2.2	VÝSLECH SVĚDKA.....	10
2.3	CÍL VÝSLECHU A PROSTŘEDKY JEHO DOSAŽENÍ.....	13
2.4	DRUHY VÝSLECHU.....	15
3	PŘÍPRAVA VÝSLECHU	19
3.1	PŘÍPRAVA OBSAHOVÁ.....	20
3.1.1	ANALYTICKÁ FÁZE PŘÍPRAVY VÝSLECHU.....	20
3.1.2	SYNTETICKÁ FÁZE PŘÍPRAVY VÝSLECHU.....	22
3.2	PŘÍPRAVA ORGANIZAČNÍ A MATERIÁLNÍ.....	23
4	STADIA VÝSLECHU	24
4.1	ÚVODNÍ STADIUM VÝSLECHU.....	24
4.2	STADIUM SOUVISLÉHO LÍČENÍ (MONOLOG).....	27
4.3	STADIUM OTÁZEK A ODPOVĚDÍ (DIALOG).....	30
5	TYPICKÉ VÝSLECHOVÉ SITUACE	32
5.1	OSOBA CHCE VYPOVÍDAT PRAVDU A PRAVDU VYPOVÍDÁ.....	33
5.2	OSOBA CHCE VYPOVÍDAT PRAVDU, ALE VÝPOVĚĎ JE NEÚPLNÁ.....	33
5.3	OSOBA NECHCE VYPOVÍDAT PRAVDU A PRAVDU NEVYPOVÍDÁ.....	35
6	TAKTICKÉ POSTUPY VÝSLECHU	37
6.1	FORMOVÁNÍ PSYCHOLOGICKÉHO KONTAKTU.....	38
6.2	ANALÝZA VÝPOVĚDI V PRŮBĚHU VÝSLECHU.....	40
6.3	POMOC VYSLÝCHANÉMU K VYBAVENÍ SI ZDÁNlivĚ ZAPOMENUTÝCH OKOLNOSTÍ.....	41
6.4	PŮSOBENÍ NA LŽIVĚ VYPOVÍDAJÍCÍHO, ZA ÚČELEM ZÍSKÁNÍ PRAVDIVÉ VÝPOVĚDI.....	43
7	ZÁVĚR	58
8	LITERATURA	59

1 ÚVOD

Výslech je nejrozšířenější metodou kriminalistické praxe. V některých případech je výslech jediným prostředkem k získání důkazů a tím i k objasnění události. Proto je jeho úpravě věnovaná velká pozornost.

Práce jsem rozdělila do osmi částí, které dále člením do jednotlivých kapitol. Po první – úvodní – části následuje část druhá, v níž definuji pojem, podstatu a cíl výslechu a zabývám se jeho zákonnou úpravou.

V části třetí popisuji přípravu výslechu, tedy fázi, která předchází samotnému provádění výslechu a která je nutná k jeho úspěšnému provedení. V souladu se staršími autory kriminalistických publikací přípravu výslechu dělím na přípravu obsahovou, dále členěnou na fázi analytickou a fázi syntetickou, a na přípravu organizační a materiální.

Ve čtvrté části se zabývám jednotlivými stadii výslechu. Snažím se poukazovat na praktické problémy, které při provádění výslechu vznikají.

V části páté hovořím o typických výslechových situacích, v části šesté pak o taktických postupech výslechu. Tyto části na sebe navazují a vzájemně se prolínají. Vzhledem k tématu mé diplomové práce se právě částí šestou zabývám nejpodrobněji. Myslím, že celé téma výslechu by zasluhovalo podrobnější zpracování, avšak vzhledem k danému rozsahu práce to nebylo možné.

Sedmá část představuje shrnutí celé práce a v části osmé podávám přehled literatury, z níž jsem při vypracování diplomové práce čerpala.

2 VÝSLECH

2.1 POJEM, PODSTATA VÝSLECHU

Výslech je v kriminalistických publikacích definován různě, avšak v zásadě se definice neliší. Výslechem v kriminalistice rozumíme metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně relevantní informace z paměťových stop uložených ve vědomí vyslychaných osob.¹ Podstatou výslechu je tedy získání informací zafixovaných ve vědomí člověka.

Autoři² se shodují na tom, že výpověď se formuje v těchto čtyřech etapách:

- získání, shromáždění a zpracování informace
- fixace, podržení a přepracování informace
- vybavení a reprodukce informace
- příjem, přepracování a procesní podchycení informace vyslychajícím

V každé z těchto etap může dojít k deformaci informace o okolnostech události trestného činu, takže ani údaje vyslychaného, který chce vypovídat pravdivě nemusí být úplné a hodnověrné.³

Základním poznávacím procesem je vnímání, tj. odrážení jevů, které v daném okamžiku působí na naše smyslové orgány v mozku. Vnímání každého jedince je nutno chápat v závislosti na jeho osobnosti, na jeho znalostech a zkušenostech, je tedy vždy subjektivní. Chyby ve vnímání plynou především z rozdílných dosavadních zkušeností jedinců. Vnímáním začíná formování výpovědi.⁴

¹ Porada, V.: Kriminalistika, Brno: CERM, 2001, str.347

² Pješčák, J.: Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982; Porada, V.: Kriminalistika, Brno: CERM, 2001; Němec, M. : Kriminalistická taktika, 1.vydání, Praha : EUROUNION 2004

³ Pješčák, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982 , str. 158

⁴ Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, Praha : Orbis 1967

Výsledkem získávání informace je verbální či nonverbální sdělení, tedy výpověď osoby.

Výslech je jedním z důkazních prostředků, patří mezi nejčastější vyšetřovací úkony, kterými dochází ke shromažďování důkazů, je to však úkon poměrně složitý a náročný, proto by orgány činné v trestním řízení měly věnovat značnou pozornost zejména přípravě na výslech.

Předmětem výslechu jsou výhradně smyslové vjemy osob, které jsou vždy subjektivní, a jejichž reprodukce není vždy lehká. Přesnost a úplnost reprodukce vnímaného závisí na mnoha faktorech. Na schopnosti jedince vnímat určité okolnosti, dále na schopnosti uchovat je v paměti a poté si je znovu vybavit. K tomu přistupuje v neposlední řadě možnost jak vědomého, tak i nevědomého zkreslení vnímané informace a mnoho dalších vlivů.

Problematikou výslechu v podobě obecných postupů a praktických doporučení k získávání právně a kriminalisticky relevantních informací o spáchaném skutku se zabývá kriminalistika, konkrétně její podobor-kriminalistická taktika.

Na kriminalistiku navazuje forenzní psychologie, která funguje jako podpůrná disciplína v tom, že poznává a rozvíjí psychologickou stránku výslechu.

Pro psychologický přístup je příznačné vnímání vyslýchaného nejen jako nositele určité sociální role (podezřelý, obviněný, svědek), ale především jako člověka s problémem.⁵

Jelikož tyto dva obory považuji za velmi blízké a často i neoddělitelné, vnáším místy do textu krátké exkurzy z psychologické literatury.

⁵ Spurný, J.: Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003, str. 14

2.2 ZÁKONNÁ ÚPRAVA VÝSLECHU

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní řád, TŘ) upravuje jednotlivé důkazní prostředky v hlavě páté nazvané Dokazování (§ 89-118). Úprava výslechu v zákoně je rámcová, taktickou stránku ponechává na jednotlivých vyslychajících s ohledem na individuální charakter dané trestní věci a specifika každé vyslychané osoby. Zákon zvlášť upravuje výslech obviněného a zvlášť výslech svědka.

2.2.1 VÝSLECH OBVINĚNÉHO

Podle § 92 odst.1 TŘ se výslech obviněného se koná tak, aby poskytl pokud možno úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, přičemž obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. Výpověď obviněného může být použita jako důkaz v trestním řízení pouze za podmínek uvedených v § 91-95 TŘ, které tvoří závaznou směrnici pro provádění výslechu obviněného. Tato obecná pravidla platí ve všech stádiích trestního řízení.

Obviněný má právo zvolit si obhájce (§ 33 odst.1 třetí věta TŘ), ten má právo být přítomen při výslechu svého klienta (§ 165 odst.2 TŘ), musí však požádat orgány činné v trestním řízení, aby jej včas vyrozuměly o plánovaných úkonech v trestním řízení tak, aby se jich mohl zúčastnit.

Mezi základní práva obviněného patří právo obviněného vypovídat, nemá však povinnost vypovídat (§ 33 odst.1 první věta TŘ). Povinností vyslychajícího je o tomto právu vyslychaného řádně poučit, ale zároveň mu vysvětlit, že pouhý odkaz na předchozí vyjádření ve věci před zahájením trestního stíhání nemá povahu důkazu použitelného před soudem.

Poučení obviněného o jeho právech je významné z pohledu zajištění práva obviněného na obhajobu (§ 2 odst.13, § 33 odst.1-4, § 95 odst.2 TŘ).

Poučení je třeba obviněnému poskytnout při každém jeho výslechu, a to podle povahy prováděného úkonu a stadia trestního řízení. Obsah poučení musí být vždy obsažen v protokolu o příslušném úkonu, při němž se výslech koná, a to v plném rozsahu, nikoli pouze konstatováním, že obviněný byl poučen (§55 odst.1 písm. e) TŘ). V protokolu o výslechu obviněného se uvádí i případné vyjádření obviněného k poskytnutému poučení, zda mu porozuměl, zda žádá o účast svého obhájce apod.

Obviněnému je nezbytné poskytnout možnost, aby nejprve sám vyličil skutečnosti, které jsou předmětem obvinění. Jde o monologovou část výslechu. Obviněný v monologové části výslechu může uvést všechny skutečnosti, které podle jeho názoru obvinění zeslabují nebo vyvracejí, jakož i může o těchto skutečnostech nabídnout důkazy. Může činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky (§ 33 odst.1 TŘ). Není to však jeho povinnost.

Toto oprávnění, plynoucí z § 92 odst.2 TŘ, mu zaručuje možnost vyjádření vlastního postoje k usnesení o zahájení trestního stíhání, a to bez ovlivnění otázkami vyslychajícího. Obviněný tak realizuje své právo na vlastní obhajobu. K přerušení souvislé výpovědi obviněného může vyslychající přistoupit pouze v případě, že se obviněný zřetelně odchyluje od předmětu výslechu. Není však možné, aby přerušování výslechu obviněnému znemožňovalo uvést to, co chtěl vyjádřit, zejména pak k okolnostem, které jeho obvinění zeslabují či vyvracejí.

Vyslychající může obviněnému umožnit, aby při výslechu nahlížel do písemných poznámek. Poznámky však musí na požádání předložit k nahlédnutí. Tato okolnost musí být poznamenána v protokole (§ 93 odst.1 TŘ).

Klást otázky obviněnému lze až poté, co proběhla monologová část výslechu. Otázky mohou být obviněnému kladeny k doplnění výpovědi nebo k odstranění neúplností, nejasností a rozporů (§ 92 odst.3 TŘ).

Pokud obviněný odmítne ve věci vypovídat, nelze ho k tomu nutit ani kladením otázek. Ledaže by šlo o případ, kdy se odmítnutí na kladení otázek nevztahuje.

Otázky musí být jasné a srozumitelné, zakázány jsou otázky sugestivní, tedy takové, v nichž jsou vyslychanému předkládány okolnosti, které se teprve mají zjistit z jeho výpovědi, a otázky kapciózní, tedy úskočné, záludné, klamavé, lstivé, dezorientující, neprůhledné apod. (§ 92 odst.3 druhá věta TŘ).

Typickým příkladem je spojení více otázek v jedné formulaci s cílem zmást vyslychaného. Například: „Viděl jste 1.prosince toho hnědovlasého muže v modrém kabátu vcházet do obchodního domu Kotva?“

Jsou-li obviněnému pokládány otázky takového druhu, je potřeba, aby obviněný nebo jeho obhájce žádal o kladení jasných a srozumitelných otázek. Pokud se tak nestane, má právo trvat na doslovné protokolaci otázek i odpovědí i na protokolaci námitek proti takovým otázkám. Zde se může vyskytnout problém v případě, že obviněný nemá obhájce. Obviněný si totiž ani nemusí uvědomit, že jsou mu otázky sugestivní či kapciózní kladeny, ani že takový postup vyslychajícího je v rozporu se zákonem. Pokud obviněný obhájce má, toto obvykle nehrozí. Značný význam zde má doslovná protokolace výslechu, z níž lze zjistit, zda výslech probíhal v mezích zákona, či mimo ně.

Výslech obviněného se koná tak, aby poskytl pokud možno úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení (§ 92 odst.1 TŘ), tedy zejména o tom, zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin, zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek, dále podstatné okolnosti mající vliv na posouzení nebezpečnosti činu, podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele, podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše

škody způsobené trestným činem a okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání (§ 89 odst.1 TŘ).

V žádném stadiu trestního stíhání nesmí být obviněný donucován k výpovědi ani k doznání. To souvisí s jeho právem odmítnout vypovídat (§ 33 odst.1 TŘ).

Toto právo je mezi právy obviněného v trestním řádu uvedeno až od jeho novely provedené zákonem č.178/1990 Sb. Dříve v něm nebylo výslovně uvedeno, avšak bylo obecně uznáváno.

2.2.2 VÝSLECH SVĚDKA

Svědkiem je fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla předvolána orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, které sama vnímala svými smysly.

Svěddek je proto nezastupitelnou osobou.

Svědkiem nemůže být osoba, která v téže trestní věci figuruje jako obviněný, a to ani v poměru k jiným spoluobviněným.

Trestní řád stanoví obecnou povinnost svědčit, která zahrnuje jednak povinnost dostavit se na předvolání k orgánu činnému v trestním řízení, jednak vypovídat jako svědek. Podle § 97 TŘ je každý povinen na předvolání se dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení.

Výjimku z této povinnosti stanoví jen § 10 odst.1 TŘ. Vztahuje se na osoby, které požívají imunity a výsad podle zákona nebo mezinárodního práva.

Povinnost vypovídat jako svědek znamená uvést pravdivě všechno, co je mu známo o všech skutečnostech důležitých pro trestní řízení, tedy o trestném činu,

pro který se toto řízení vede, o jeho pachateli nebo o jiných okolnostech významných pro trestní řízení.

Výpověď svědka (§ 97-104 TŘ) představuje vedle výpovědi obviněného, znalce a zadrženého jeden z důkazních prostředků, jehož podstatou je výpověď osoby o skutečnostech důležitých pro rozhodování v trestním řízení.

Z povinnosti vypovídat existuje několik výjimek. Odůvodněny jsou především zájmem veřejným (§ 99 TŘ) nebo zájmem soukromým (§ 100 TŘ).

Vyňaty jsou osoby požívající výsad a imunit podle zákona nebo mezinárodního práva (§ 10 odst.1 TŘ), které nejsou povinny ani dostavit se k výslechu, dále osoby, jejichž výslech je zakázán (§ 99 TŘ), osoby oprávněné odepřít výpověď (§ 100 TŘ) a poslanci, senátoři, soudci Ústavního soudu. Ti však jen ohledně skutečností, které se dozvěděli v souvislosti s výkonem své funkce, a to i poté, kdy tuto funkci přestali vykonávat. Jde o jejich právo, nikoli povinnost.

Úprava práva odepřít výpověď v § 100 TŘ rozvádí článek 37 odst.1 Listiny základních práv a svobod, podle kterého každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestného stíhání sobě nebo osobě blízké.

Pravdivost svědecké výpovědi je zajišťována hrozbou trestní sankce za trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 zákona č.140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ).

Splnění svědecké povinnosti lze vynucovat předvedením (§ 98 TŘ) a pořádkovou pokutou (§ 66 TŘ). Ve vztahu ke svědkovi nelze uplatnit kromě předvedení a pořádkové pokuty žádné jiné opatření jako např. zadržení pro účely provedení určitého úkonu nebo vězení. Pro úplnost je však nutné zmínit i možnost postihu pro trestný čin pohrdání soudem podle § 169b TZ.

V ustanovení § 101 TŘ jsou upraveny základní zásady výslechu svědka. Týkají se zjišťování totožnosti svědka, jeho poměru k obviněnému, projednávání věci a ke stranám a dále poučení o jeho právech.

Svědkoví musí být dána možnost, aby souvisle vypověděl vše, co sám o věci ví a odkud zvěděl jím uváděné okolnosti.

Poté je možno přistoupit ke kladení otázek svědkovi. Pro kladené otázky zde platí stejné zásady jako pro výslech obviněného.

I když je svědek zásadně povinen vypovídat ústně, je oprávněn nahlédnout do písemných poznámek. Tyto musí na požádání předložit k nahlédnutí vyslýchajícímu (§ 103 ve spojení s § 93 odst.1 TŘ).

2.3 CÍL VÝSLECHU A PROSTŘEDKY JEHO DOSAŽENÍ

Cílem výslechu je získání co nejpřesnější a nejvěrohodnější informace v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.

Podle § 2 odst. 5 TŘ doznání obviněné osoby nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu, jsou povinny přezkoumat stejně pečlivě všechny okolnosti svědčící ve prospěch i neprospěch obviněného.

Složitost výslechu spočívá v tom, že vyslýchaný nevypovídá vždy ihned úplně nebo pravdivě. Výpověď závisí především na postoji vyslýchaného, tedy na tom, zda chce nebo nechce vypovídat pravdu. Z tohoto hlediska rozlišujeme tři typické výslechové situace. První je taková, kdy vyslýchaná osoba chce vypovídat pravdu, pravdivě vypovídá a její výpověď je relativně přesná a úplná, při druhé osoba chce vypovídat pravdu, ale její výpověď je z různých důvodů nepřesná či neúplná. Třetí typickou výslechovou situací je, že vyslýchaná osoba pravdu mluvit nechce a pravdu nemluví. Podrobně v kapitole 5.

Cíl výslechu můžeme považovat za dosažený jen za předpokladu, že výpověď byla získána v souladu s ustanoveními trestního řádu. Vyslýchající musí mít soustavně na zřeteli, aby průběh výslechu odpovídal zákonu, tzn. aby kladené otázky neměly sugestivní ráz, aby neovlivňovaly a nevnucovaly odpověď.⁶

Z protokolu o výslechu musí být zřejmé přesné znění otázky a co na ni vyslýchaný odpověděl. Pokud se vyslýchající snaží pomoci vyslýchanému, aby si vzpomněl na okolnost zdánlivě zapomenutou, nesmí se jeho pomoc obrátit v naléhavé dožadování se, aby si vyslýchaný na něco vzpomněl za každou cenu, ten by si totiž mohl mezery v paměti, byť i nevědomě, nahradit vlastní fantazií nebo třeba tím, co slyšel.

⁶ Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, Praha : Orbis 1966, str. 68, 72

Takový postup považujeme za psychický nátlak na svědka, a proto za formu výslechu neslučitelnou se zákonem.⁷

Prostředkem k dosažení cíle výslechu jsou především taktické postupy, mezi než

- řadíme: - formování psychologického kontaktu vyslýchajícího s vyslýchaným
- analýzu výpovědi v průběhu výslechu
 - poskytnutí pomoci vyslýchanému, aby si vybavil zdánlivě zapomenuté, překonal klamné vzpomínky a subjektivní nedostatky v reprodukci
 - psychologické působení na lhoutícího vyslýchaného zaměřené k získání pravdivé výpovědi

K tomu se vracím podrobně v kapitole 6.

Nezbytnou podmínkou pro správné uplatnění základních taktických postupů výslechu je jeho důkladná příprava. K tomu viz kapitola 3.

⁷ Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, Praha : Orbis 1966, str. 72

2.4 DRUHY VÝSLECHU

V kriminalistické literatuře nacházíme celou řadu kritérií, podle nichž lze výslechy dělit. Nejvýznamnějšími hledisky jsou:

- trestní minulost vyslýchaného
- procesní postavení vyslýchaného
- fyzický a psychický stav vyslýchaného
- vztah vyslýchaného k vlastní výpovědi

Tato hlediska uvádí shodně Porada a kol.⁸, Němec.⁹ a Spurný.¹⁰ Nejpodrobněji se druhům výslechu věnuje Němec. Naproti tomu například Pješčak¹¹ a Musil a kol.¹² se jimi nezabývají vůbec.

Autoři, kteří se druhy výslechu zabývají, uvádějí tři druhy výslechu z hlediska trestní minulosti vyslýchaného, a to:

- výslech osoby dosud netrestané
- výslech osoby v minulosti trestané
- výslech recidivistů

Uvedené dělení je však poněkud nepřesné. Pojem „osoba v minulosti trestaná“ totiž splývá s pojmem „recidivista“. Pokud by byl „recidivista“ definován jako

⁸ Porada, V.: Kriminalistika, Brno : CERM, 2001, str. 347

⁹ Němec, M. : Kriminalistická taktika, 1.vydání, Praha : EUROUNION 2004, str. 191-202

¹⁰ Spurný,J. : Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003, str. 19

¹¹ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982

¹² Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2.přeprac. a dopl. vyd. Praha : BECK 2004

„osoba opakovaně páchající trestnou činností“, jak uvádí Němec v Kriminálně-taktické taktice¹³, bylo by nutné definovat, co znamená „opakovaně“, a šlo by tak pouze o podskupinu „osoby v minulosti trestané“.

Osobně by mi připadalo vhodnější dělení pouze na dvě skupiny, a to:

- výslech osoby dosud netrestané a
- výslech osoby v minulosti trestané.

Rozdíl je ve zkušenostech vyslychaného při jednání s policisty, z čehož obvykle plyne rozdílný přístup k nim. Osoba dosud netrestaná obvykle bude mít před vyslychajícím policistou náležitý respekt, bude se chovat slušně a většinou vypovídat pravdivě.

To nelze obecně vyloučit ani u druhé skupiny vyslychaných, u nich je však, obzvláště po negativní zkušenosti z předešlých výslechů, vyšší pravděpodobnost, že nebudou ochotni s policistou spolupracovat, a tedy že nebudou chtít vypovídat. Pokud v minulosti byli vyslycháni korektně a objektivně, neměl by ani s dalším výslechem být problém.

Výslech recidivistů, tj. osob, které opakovaně páchají trestnou činností, pro kterou byli již opakovaně vyslycháni a také odsouzeni¹³, je ve většině případů problémový. Proto je zde více než jinde důležitá důkladná příprava vyslychajícího na výslech. Jde nejen o seznámení se se všemi detaily konkrétního případu, ale především o osobnost vyslychaného. Vyslychaný musí mít k dispozici nejen všechny údaje o jeho osobě, ale i taktické údaje z lustrační evidence a také z taktické evidence údajů o známých pachatelích¹⁴. Vždy je nutné dopředu vědět, jak osoba přistupuje k výslechu, policii, předkládaným důkazům, dále zda jde například o násilníka, a bude tedy pravděpodobně nutné k výslechu přizvat

¹³ Němec, M. : Kriminálně-taktická taktika, Praha : EUROUNION 2004, str. 192

¹⁴ Němec, M. : Kriminálně-taktická taktika, Praha : EUROUNION 2004, str. 192

službu pořádkové policie a jiné zdánlivé detaily, avšak pro výslech velmi praktické věci.

Podle procesního postavení vyslýchaného rozlišujeme:

- výslech podezřelé zadržené osoby (§ 76 odst.5 TŘ)
- výslech obviněného (§ 90-95 TŘ)
- výslech svědka (§ 97-104 TŘ)
- výslech znalce (§ 108 TŘ)
- výslech obžalovaného (§ 207-208 TŘ)
- vysvětlení (§ 12 zákona č. 283/1991, o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, dále jen ZPČR§; 158 odst.3 TŘ)

Institut vysvětlení je upraven zákonem o Policii České republiky a trestním řádem, ostatní druhy výslechu trestním řádem.

V trestním právu platí, že svědkem je fyzická osoba odlišná od obviněného, která je předvolávána orgány činnými v trestním řízení, aby uvedla všechny významné okolnosti, které vnímala svými smysly a které jsou důležité pro rozhodnutí v trestní věci.

Podle fyzického a psychického stavu vyslýchaného je možno uvést několik typů výslechu:

- výslech nezletilce (osoba, která nedovršila 15 let věku)
- výslech mladistvého (osoba ve věku od 15 do 18 let)
- výslech osoby staré
- výslech osoby nemocné
- výslech osoby zraněné
- výslech osoby umírající
- výslech osoby psychika defektní
- výslech těhotné ženy.

Výslech každé z těchto skupin má svá specifika, ať už jde o věk vyslýchaného, jeho mentální úroveň, místo, kde se výslech koná, osoby, jež jsou obvykle výslechu přítomny apod., a vyžaduje proto citlivý přístup. Svou roli zde hrají zkušenosti vyslychajícího. Každý výslech je velmi náročnou situací. O to náročnější bývá, je-li vyslychaným osoba z některé skupiny vypočtené výše. Uvedené dělení a specifika jednotlivých druhů výslechu, uváděná v kriminalistických učebnicích, jsou v praxi jistě velmi užitečná.

Vzhledem k tématu diplomové práce a hlavně požadovanému rozsahu však nechci zabíhat do přílišných podrobností, a proto dělení již dále nerozvádím.

Významné dělení výslechů je dělení podle vztahu vyslychaného k vlastní výpovědi:

- výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu a jejichž úmysl se kryje s nastalým následkem
- výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu, avšak jejichž úmysl se z některých objektivních či subjektivních důvodů s nastalým následkem nekryje
- výslech osob, které nechtějí vypovídat pravdivě.

Těmito typickými výslechovými situacemi se zabývám podrobně v části páté.

Dělení výslechů na jednotlivé druhy není záležitostí pouze formální nebo teoretickou, neboť každý z druhů výslechu má své specifické zvláštnosti, na které je třeba brát zřetel při volbě taktiky výslechu.

3 PŘÍPRAVA VÝSLECHU

Příprava výslechu představuje významnou etapu, předcházející vlastnímu výslechu. Na přípravě do značné míry závisí úspěšnost celého výslechu. Pro úspěch výslechu je velmi důležitá plánovitost a systematičnost.¹⁵

Tyto zásady umožňují ve výslechové činnosti určitý systematický sled, takže by nemělo docházet k vynechávání ničeho důležitého nebo k tomu, že se bude vyslýchající vracet k tomu, o čem vyslýchaný již vypovídal. V přípravě k výslechu i v jeho průběhu k tomu mohou vyslýchajícímu napomáhat různé nákresy, schémata a další pomůcky.

Je zapotřebí, aby vyslýchající měl k dispozici dostatečné informace o vyslýchané osobě. Pouze tak se může na výslech dostatečně připravit.

Vyslýchající musí znát vlastnosti temperamentu a charakteru, aby je mohl nejen rozpoznat, ale zejména takticky využít k úspěšnému výslechu.¹⁶

Poznání charakteru osoby totiž vyslýchajícímu umožňuje alespoň částečně předvídat možné chování vyslýchané osoby v různých situacích. K tomu je však nutné poznat všechny důležité vlivy, které na osobu v průběhu života působily, výchovou a rodinným prostředím počínaje, vzděláním, zaměstnáním i volnočasovými aktivitami konče.

Někteří autoři dělí přípravu výslechu na více fází, jiní mluví o tom, co má mít vyslýchající před samotným výslechem připraveno, aniž by tento postup členili. Musil a kol.¹⁷ dělí přípravu na fázi analytickou a fázi syntetickou, stejně tak Porada a kol.¹⁸, naproti tomu starší publikace, například J.Pješčak¹⁹ dělí přípravu

¹⁵ Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, Praha: Orbis 1966, str.53

¹⁶ Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, Praha: Orbis 1966, str.101

¹⁷ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2. vyd. Praha : BECK 2004, str. 328 a násl.

¹⁸ Porada, V.: Kriminalistika, Brno : CERM, 2001

¹⁹ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str.156

výslechu na přípravu organizační a materiální a na přípravu obsahovou, kterou dále dělí na fázi analytickou a fázi syntetickou.

Bez ohledu na tuto pojmovou různost se však autoři v podstatě shodují. Já volím dělení podle starších knih, neboť mi připadá přehlednější.

3.1 PŘÍPRAVA OBSAHOVÁ

Obsahovou přípravu dělíme na fázi analytickou a syntetickou.

3.1.1 FÁZE ANALYTICKÁ

Analytická fáze přípravy výslechu záleží v analýze dosud shromážděných materiálů a důkazů a v analýze osobnosti vyslychaného před výslechem.²⁰ Pouhé shromáždění informací nestačí, je důležité, aby s nimi vyslychající uměl pracovat a využít je při výslechu. Proto někteří autoři²¹ řadí do této fáze přípravy i analýzu znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího. Tato autoreflexe má vyslychajícímu pomoci poznat svůj momentální psychický stav, své znalosti, schopnosti a dovednosti, jakož i uvědomit si momentální vlivy působící na jeho psychiku, najít příčiny těchto vlivů a pokusit se o jejich odstranění. Může ho také upozornit na některé nedostatky své osoby, například na potřebu doplnění si znalostí o určitých odborných věcech.

Účelem analýzy dosud shromážděných materiálů a důkazů je ujasnit si fakta, která charakterizují skutkovou podstatu vyšetřovaného trestného činu, konstatovat okolnosti, které nejsou vůbec, či jen nedostatečně, objasněny a stanovit okolnosti, které mají být výslechem objasněny. Jde především o

²⁰ Pješčak, J.: Kriminálnístika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str.157

²¹ Porada, V.: Kriminálnístika, Brno : CERM, 2001; Spurný, J.: Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003

vymezení fakt, na jejichž základě je možno vyvodit domněnky o tom, co vyslýchaná osoba mohla či musela vnímat, případně co vnímat nemohla, a co tudíž může pravděpodobně potvrdit či vyvrátit. Dále jde o nalezení mezer a rozporů v dosud shromážděných materiálech, které bude nutné odstranit, ať už samotným výslechem, či ještě před ním.

Analýza dosud shromážděných materiálů představuje základ pro vymezení taktických záměrů pro vedení výslechu, jež nacházejí výraz v syntetické fázi přípravy výslechu.²²

Analýza osobnosti vyslýchaného před výslechem spočívá především v poznání jeho charakteru. Toho lze docílit studiem a důkladným rozbohem dostupných materiálů a informací o vyslýchané osobě ve spojení s přímým pozorováním osoby v počátečním stadiu výslechu. Cílem je vytyčení taktických záměrů a postupů, pomocí nichž bude vyslýchající usilovat o získání pravdivé a úplné výpovědi.²³ Tuto část lze považovat za základ úspěšně provedeného výslechu. Vyslýchající by měl vždy respektovat zásadu, že objasnit skutek může na základě co nejúplnějšího poznání a porozumění osobnosti vyslýchaného²⁴, to vyslýchajícímu umožňuje alespoň teoreticky se připravit na různé varianty chování vyslýchaného. Charakter člověka není neměnný, utváří se v průběhu života. Proto je důležité zabývat se společenskými podmínkami, v nichž vyslýchaný žil a žije. Tyto podmínky jsou vždy individuální a mohou být velmi různorodé, což odůvodňuje nutnost individuálního přístupu k vyslýchanému.

Vyslýchající by se měl zaměřit na prostudování:

- životopisných dat vyslýchaného, která mohou být zdrojem cenných

²² Porada, V.: Kriminalistika, Brno : CERM, 2001, str.352

²³ Spurný, J.: Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003, str. 19

²⁴ Spurný, J.: Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003, str. 61

informací o osobnosti vyslychaného, jeho vývoji a faktorech, které ho ovlivňovaly, o jeho rodinném prostředí. To vyslychajícím umožní vytvořit si konkrétnější představu o osobnostních rysech vyslychaného i o jeho aktuálním psychickém stavu,

- chování a styků vyslychaného,
- lékařských záznamů a zpráv.

V praxi však tento požadavek není vždy reálně splnit. Navíc to především u méně závažné kriminality ani nebývá nutné.

3.1.2 FÁZE SYNTETICKÁ

Syntetická fáze přípravy výslechu spočívá ve volbě taktických záměrů pro výslech a ve vypracování plánu výslechu, a je vrcholem celé přípravy na nadcházející výslech. Vyslychající v ní vytváří podmínky pro provedení výslechu a určuje jeho pravděpodobný průběh.

Syntetická fáze se rozděluje na obecnou a zvláštní část. V obecné části syntetické fáze přípravy výslechu se rozhoduje především o předmětu a cíli výslechu, určuje se jeho místo a čas, předpokládané taktické postupy vedení výslechu, tj. způsob navázání psychologického kontaktu, stanovení znění i pořadí otázek, dále okruh účastníků, způsob zajištění přítomnosti vyslychaného (předvolání/předvedení), zajištění věcných a listinných důkazů, které mají být vyslychané osobě předloženy, případný způsob utajení totožnosti svědka ve smyslu §55 odst.2 TR.

Ve zvláštní části syntetické fáze přípravy výslechu se vypracovává plán výslechu, čímž celá příprava končí. Zda má plán výslechu písemnou podobu či nikoliv, záleží na složitosti výslechu i případu celkově. Alespoň jakési poznámky o nejdůležitějších místech výslechu však bývají nutné.

3.2 PŘÍPRAVA ORGANIZAČNÍ A MATERIÁLNÍ

Příprava organizační a materiální vychází z výsledků přípravy věcné a zahrnuje

- zejména:
- volbu výslechového prostředí
 - volbu a přípravu potřebných technických prostředků a
 - organizační zajištění výslechu.

Při provádění výslechu má nesporný vliv prostředí, ve kterém výslech probíhá. Pješčak v Kriministice²⁵ a Němec v Kriministické taktice²⁶ mluví o vnějším a vnitřním prostředí výslechu.

Vnějším výslechovým prostředím rozumíme místo, kde se výslech koná (výslechová místnost, kancelář, byt aj.). Výslechové prostředí by mělo napomáhat k psychologické převaze vyslychajícího nad vyslychaným. Proto je nejvhodnějším místem výslechu výslechová místnost, neboť vyslychající je na toto prostředí zvyklý a cítí se v něm bezpečně.

Pro vyslychaného je výslech většinou neobvyklou, a tedy zátěžovou situací. I prostředí výslechu-pro vyslychaného neobvyklé-napomáhá k pomyslné převaze vyslychajícího nad vyslychaným.

Vnitřním výslechovým prostředím naproti tomu rozumíme vnitřní klima výslechové místnosti. To je ovlivňováno různými faktory: zařízením místnosti, polohou míst pro vyslychajícího, vyslychaného a další osoby, estetickými a kulturními doplňky, odstraněním rušivých vlivů a odstraněním předmětů nebezpečných pro život a zdraví.²⁷ Prostředí by mělo být bezhlučné a zařízení místnosti jednoduché a účelné pro výslech.

²⁵ Pješčak, J. : Kriministika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str.156

²⁶ Němec, M. : Kriministická taktika, Praha : EUROUNION 2004, str. 206

²⁷ Pješčak, J. : Kriministika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str.157

4 STADIA VÝSLECHU

Kriminalistické publikace člení výslech do třech fází, a to na:

- úvodní stádium
- stádium souvislého líčení (monolog) a
- stádium otázek a odpovědí (dialog).

Rozsah jednotlivých fází závisí na složitosti případu a především na osobě vyslýchaného, jeho ochotě a schopnosti vypovídat. Největší problémy se objevují především ve fázi monologu, kdy má vyslýchaný k dané věci samostatně, tedy bez kladení otázek vyslychajícím, vypovídat. Ne každý vyslýchaný je toho schopen. Na to má vliv nejen věk, výchova, vzdělání, ale také prostředí, ve kterém se osoba v každodenním životě pohybuje. Vyslychající na to musí být připraven a pokud vidí, že monolog k ničemu nevede, že osoba není schopna sama srozumitelně vypovídat, musí na to umět zareagovat a buď osobě nějakou nenásilnou formou pomoci, nebo rovnou přejít do stadia dialogu. Musí však vždy postupovat velmi obezřetně a vyvarovat se jakékoli sugesce.

- k této problematice se vracím podrobně v kapitole 4.3

4.1 ÚVODNÍ STADIUM VÝSLECHU

V úvodu výslechu by měly být nejprve zajištěny procesní náležitosti výslechu, to spočívá v ověření totožnosti vyslychané osoby, zjištění jejích osobních dat, poučení o právech a povinnostech podle jejího procesního postavení, případně i řešení otázky bezpečnosti svědka a možnosti utajení jeho totožnosti.

Kriminalistika v tomto stadiu výslechu zdůrazňuje úkol vyslychajícího blíže poznat vyslychaného a navázat s ním kontakt.

Tato fáze vyslychajícímu umožňuje zejména zjistit postoj vyslychaného k předmětné věci, k samotnému výslechu, doplnit informace o vztazích mezi vyslychaným a dalšími zainteresovanými osobami, adaptovat se na případné nezvyklé výslechové prostředí, ale hlavně formovat psychologický kontakt s vyslychaným.²⁸

Na základě získaných informací může vyslychající usuzovat na pravděpodobný průběh výslechu, na to, zda proběhne bezproblémově, tedy za spolupráce vyslychaného, který vypovídá pravdivě, jasně a srozumitelně a jehož výpověď se nerozchází s výpověďmi jiných účastníků, či zda bude pro objevivší se nejasnosti a rozpory nutné použít některou z taktik výslechu, například pomoc vyslychanému k překonání zdánlivě zapomenutého nebo působení na lživě vypovídajícího, aby mluvil pravdu. – podrobně viz kapitoly 6.3 a 6.4

V této souvislosti považuji za vhodné zmínit se o nejčastějších chybách v posuzování druhých osob, jichž se mnohdy dopouští i zkušený vyslychající. Podrobně se jimi zabývá psychologie, konkrétně psychologie forenzní, která zkoumá výslech jako určitou zvláštní formu interpersonálního jednání a objasňuje psychologické souvislosti dění mezi vyslychajícím a vyslychaným.²⁹

Jako nejčastější chyby jsou uváděny:

- haló efekt, kdy vyslychající vnímá vyslychaného prostřednictvím jedné, dominující charakteristiky, k níž zpravidla přidává další „vhodné“ předpoklady,
- první dojem, spočívající v tom, že si vyslychající o druhé osobě utváří názor v prvních minutách výslechu a na tomto dojmu pak ulpívá,
- sociální stereotypy, které mnohdy dosahují stupně iracionálních předsudků a které výrazně ovlivňují vnímání člověka člověkem,

²⁸ Porada, V.: Kriminální psychologie, Brno : CERM, 2001, str. 349

²⁹ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Praha : EUROUNION 1998, str. 174

- pygmalion-efekt, kdy vyslychající svými představami o druhém ovlivňuje jeho faktické chování (obvykle se začne přibližovat očekávanému),
- idiosynkrazie, jde o přecitlivělost až nesnášenlivost, která je spontánně vyvolávána určitými vnímanými podněty, např. zevnějškem či chováním osoby a jejímž výsledkem je celková podrážděnost vyslychajícího,
- protipřenos, který označuje v podstatě profesionální selhání vyslychajícího způsobené tím, že do profesionálního vztahu začínají bez vědomého záměru pronikat osobní vztahy,
- a další³⁰.

Všechny tyto chyby mohou mít negativní dopad na průběh výslechu a ochotu vyslychaného vypovídat.)

Při tomto exkurzu do psychologie považuji za užitečné zmínit také jakousi typologii vypovídajících svědků, již uvádí Čírtková v Kriminální psychologii.³¹ Zde autorka hovoří o možnosti vyslychajícího i bez hlubších psychologických znalostí „otypovat“ vyslychaného a přiřadit jej do jedné z následujících skupin:

- svědek hovorný a otevřený – ochotný spolupracovat,
- svědek upovídaný a zabíhavý – často odbíhá od tématu, bývá náročný na trpělivost vyslychajícího,
- svědek plachý a ostýchavý – náročný na navazování kontaktu,
- svědek povrchní – většinou rychlý, neprecizní, jsou nutné upřesňující otázky,
- svědek lhostejný, bez zájmu vypovídat – obtížný na motivaci ke spolupráci,
- svědek nedůvěřivý – nutné pokusit se o objasnění příčin nedůvěry a jejich odstranění,
- svědek svéhlavý, problematický – často s výraznými předsudky, doporučuje se tyto kritické oblasti jednoduše vynechat.

³⁰ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Praha : EUROUNION 1998, str.179-181

³¹ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Praha : EUROUNION 1998, str. 186

Osobně se domnívám, že podobné „třídění“ vyslychaných může být určitým pomocným vodítkem pro vyslychající, avšak k výslechu konkrétní osoby je vždy nutné přistupovat zcela individuálně a neuchylovat se k nějakým ustáleným postupům.

4.2 STADIUM SOUVISLÉHO LÍČENÍ (MONOLOG)

Tato fáze začíná seznámením vyslychaného s předmětem výslechu a výzvou, aby uvedl vše, co je mu o předmětné věci známo. Smysl spočívá v tom, že vyslychaná osoba má možnost volně vypovědět o tom, co sama považuje za důležité, co vnímala a co se případně dozvěděla od jiných osob.³²

Pokud jde o výslech obviněného, právě v tomto stadiu se realizuje jeho právo vyjádřit se souvisle ke sdělenému obvinění, ke všem skutečnostem kladeným mu za vinu a důkazům o nich.

Výpověď by měla být zcela spontánní, bez jakéhokoli nabádání či pobízení vyslychajícím. Vyslychaný tak zpravidla uvede to, co sám považuje za důležité. Pokud zjevně neodbočuje od tématu, neměl by být zbytečně přerušován. I ve fázi monologu však vyslychaný může být požádán o bližší objasnění některé pasáže výpovědi nebo podmínek, za nichž skutečnost vnímal.

Zásadně se však jeví praktičtější vyčkat, až monolog vyslychaného skončí, činit si poznámky a poté výpověď vhodnými dotazy upřesňovat.

Je vhodné vyslychanému již předem doporučit určitý postup při monologu tak, aby např. vypovídal v časovém sledu událostí, k jednotlivým skutkům či osobám. Tato i následující doporučení uvádí shodně všichni autoři kriminalistických publikací.

³² Spurný, J.: Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003, str. 20 a
Porada, V.: Kriminalistika, Brno : CERM, 2001str. 350

Vyslýchaný by měl být přerušován pouze v případě, že se zřetelně odchyluje od předmětu výslechu. V praxi je však opak pravdou. Pravidlem je opakované přerušování výslechu. Pro příslušníka policie je provádění výslechu rutinní činností, a případné klepání na dveře či různé telefonáty obvykle nevnímá jako rušivé momenty. Opačný pohled mívá vyslýchaný, kterého podobné věci mohou vyvádět z konceptu. Mnohdy zapomene, o čem mluvil, co chtěl říct, nevybavuje si detaily. Přitom je žádoucí, aby vyslýchaný vypovídal maximálně podrobně. Je-li vyrušování velmi časté, obvykle klesá i ochota vyslýchaného vypovídat, jelikož mu přístup policejního orgánu může připadat nevážený a nedůstojný.

S tím souvisí praktický problém týkající se místa, kde výslechy obvykle probíhají. Je-li obviněný vyslýchán u soudu, vhodné podmínky pro výslech bývají většinou zajištěny. Avšak nelze to zobecňovat. Navíc nutno podotknout, že pro některé kategorie svědků je soudní prostředí silně stresující, a proto nevhodné. Jde zejména o děti a oběti trestných činů.

Koná-li výslech policejní orgán, objevuje se v praxi často problém. Optimální podmínky pro výslech lze navodit ve speciální výslechové místnosti, jež je vybavena technikou pro obrazový a zvukový záznam. Takových místností má však policie velmi málo a v praxi zpravidla výslech probíhá v kanceláři policejního orgánu, v níž je často nereálné vytvořit bezhlučné prostředí bez jakýchkoli rušivých vlivů, které by bylo pro výslech vhodné.

Osobně se však domnívám, že policejní orgány by pro vytvoření optimálního výslechového prostředí mohly dělat více, například alespoň upozornění na probíhající výslech na dveřích a vypnutý či přesměrovaný telefon by měly být samozřejmostí. V praxi tomu tak ale není.

V důsledku přerušování tak obviněnému není dána možnost souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, což je v rozporu s § 92 odst.2 TŘ.

V současnosti zřejmě nelze nic změnit na faktu, že speciální výslechové místnosti jsou spíše ojedinělé a výslech před policejním orgánem probíhá běžně

v kanceláři, která slouží k veškeré běžné, tedy i nevýslechové činnosti. Policejní orgány by však i v těchto podmínkách měly dělat maximum pro vytvoření optimálního výslechového prostředí.

Je nutné si uvědomit, že pro obviněného, obzvláště je-li vyslýchán poprvé, je výslech zpravidla velmi stresujícím zážitkem, a vliv prostředí nelze podceňovat.

V monologickém stadiu výslechu má zásadní význam taktický postup-analýza výpovědi v průběhu výslechu.³³ Tento postup je uplatňován ve všech stádiích výslechu, ovšem zde je jeho potřeba nejmarkantnější.

Umožňuje vyslýchajícímu zejména seznámit se s vysvětlením a objasněním podmínek vzniku a průběhu vyšetřované události z hlediska vyslýchané osoby, zjistit možnost nové interpretace dosud shromážděných důkazů, zjistit subjektivní názor vyslýchávaného na podmínky vnímání, učinit závěr o vztahu vyslýchané osoby k projednávané věci a zainteresovaným osobám.³⁴

Vyslýchající si tak může učinit i úsudek o tom, zda vyslýchaný chce nebo nechce vypovídat objektivně, a zvolit tak další vhodný taktický postup.

Analýza výpovědi totiž vyslýchajícímu umožňuje odhalit nejasnosti a rozpory ve faktech, která vyslýchaný vypověděl. Vyslýchaný, který je rozhodnut nevypovídat pravdu, se totiž často postupně sám zamotá do vlastních výmyslů. Ve snaze působit věrohodně totiž obvykle bude uvádět i detaily, které si sám nebude schopen zapamatovat, či vzájemně propojit, a lež tak vyjde najevo.

³³ Porada, V.: Kriminálnístika, Brno : CERM, 2001, str. 351

³⁴ Porada, V.: Kriminálnístika, Brno : CERM, 2001, str. 350

4.3 STADIUM OTÁZEK A ODPOVĚDÍ (DIALOG)

Toto stadium výslechu spočívá v tom, že vyslychající klade vyslychanému otázky, které doplňují, zpřesňují a prověřují jeho předchozí spontánní výpověď a vyslychaný na ně odpovídá.

V této fázi vystupuje zvláště výrazně do popředí aktivní úloha vyslychajícího, který se kladením otázek, jakož i předkládáním důkazů účastní na formování výpovědi vyslychaného.³⁵

Cílem dialogické části výslechu je rovněž odstranit rozpory jednak ve výpovědi konkrétního vyslychaného, ale i rozpory ve výpovědích různých osob v téže věci, případně i mezi výpovědí a dalšími důkazy.

Na vyslychajícího jsou v této části kladeny vysoké nároky, vždy je nezbytná důkladná příprava na výslech a podrobná znalost tématu. Přitom si prakticky není možné připravit přesné znění otázek, protože vyslychající zpravidla před výslechem přesně neví, co mu vyslychaný bude při monologu uvádět. Musí tedy připravené otázky upravovat či doplňovat a na obdrženu odpověď často reagovat otázkou, kterou neměl připravenou vůbec. I zde hrají svou roli zkušenosti vyslychajícího, jeho schopnost rychle reagovat a komunikovat.

Existují určitá pravidla, jichž je třeba v této fázi výslechu dbát. Všechny se týkají povahy kladených otázek. Jde o tato pravidla:

- otázky musí být pro vyslychaného srozumitelné a jasné
- otázky by měly být kladeny tak, aby odpověď na ně byla jednoznačná,
- otázky nesmí být ponižující ani urážející,
- otázky nesmí být kapciózní, tedy formulované tak, aby vyslychaný nepoznal jejich pravý smysl,

³⁵ Spurný, J.: Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003, str. 20

-otázky nesmí být sugestivní, tedy takové, v nichž je naznačena odpověď, jež si vyslychající přeje dostat.

Trestní řád má obecné pravidlo pro otázky, jež mohou být vyslychané osobě kladeny v § 92 odst.3 TR.

Autoři se nejčastěji zabývají otázkami sugestivními.

Problematikou sugescie a sugestibility ve výslechu se zabývá kriminální psychologie. Sugesci považuje za běžný pochod v duševním životě člověka a sugestibilitu za běžnou lidskou vlastnost.³⁶

U některých skupin osob je sugestibilita vyšší. První skupinou jsou osoby s psychickými poruchami, například oligofrenií (slabomyslností), hysterií, paranoidní psychózou a dalšími.³⁷

Mimo sféru psychických poruch zvýšenou sugestibilitu vyvolávají i určité stavy a podmiňující okolnosti, v nichž se vyslychaná osoba nalézá. Jsou to různé stavy oslabení organismu, přes stáří, graviditu, různá onemocnění, psychické strádání či vyhladovění.

Pokud je výslech prováděn ve formě procesního úkonu, je třeba otázky i odpovědi doslovně zaznamenat v příslušném protokolu.

Zvláštní důležitost je přisuzována maximálně věrnému zaznamenávání prvních výslechů ve věci.³⁸ Podrobný protokol je velmi důležitý zejména u těch druhů trestných činů, u nichž často vyvstává nutnost posuzování věrohodnosti výpovědi poškozených. Jde například o trestný čin znásilnění nebo sexuální zneužití.

³⁶ Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, Praha : Orbis 1966, str. 116

³⁷ Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, Praha : Orbis 1966, str. 117 a násl.

³⁸ Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Praha : EUROUNION 1998, str. 228

5 TYPICKÉ VÝSLECHOVÉ SITUACE

Ve výslechové praxi se můžeme setkat se třemi typickými výslechovými situacemi:

1. vyslychaná osoba chce vypovídat pravdu, pravdivě vypovídá a její výpověď je relativně úplná,
2. vyslychaná osoba chce vypovídat pravdu, ale její výpověď je nepřesná, neúplná a v některých epizodách je v rozporu s objektivně zjištěnými fakty,
3. vyslychaná osoba nechce vypovídat pravdu a pravdivě nevypovídá.

Takovéto dělení ve svých pracích shodně uvádí Musil a kol.³⁹ i Porada a kol.⁴⁰, přičemž Porada označuje první dvě situace za problémové a třetí za situaci konfliktní. S tímto se nemohu plně ztotožnit, jelikož se domnívám, že označení první typické výslechové situace za situaci problémovou, není zcela správné. Za vhodnější bych považovala označení první situace jako bezproblémové, druhé situace jako problémové a třetí situace jako konfliktní.

Proto se přikláním raději k Musilovi, který považuje první typickou výslechovou situaci za relativně jednoduchou, a tedy nejvýhodnější, druhou situaci označuje jako výslech mýlící se osoby a považuje ji za situaci problémovou, a tedy složitější a třetí typickou výslechovou situaci označuje jako situaci konfliktní, ve které je vyhrocen střet zájmů vyslychajícího se zájmy vyslychaného.

Němec v Kriminologické taktice⁴¹ mluví pouze o dvou typických výslechových situacích, a to o situaci konfliktní a nekonfliktní. Mám však dojem, že má na mysli v podstatě to samé, co Musil a Porada.

³⁹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminologika, 2.přepřac. a dopl. vyd. Praha : BECK 2004, str.332-333

⁴⁰ Porada, V.: Kriminologika, Brno : CERM, 2001, str.353

⁴¹ Němec, M. : Kriminologická taktika, Policejní akademie, Praha 1995, str. 82 a násl.

Němec situaci rozlišuje podle toho, zda vyslýchaný je či není ochoten vypovídat. Musil a Porada přidávají navíc jednu kategorii, tedy výslech mýlící se osoby, jakožto situaci nekonfliktní, avšak problémovou. Tuto situaci lze považovat za bezkonfliktní, protože osoba chce mluvit pravdu, jen si na určitá fakta nemůže vzpomenout, a je na vyslychajícím, aby jí pomohl tyto okolnosti v paměti oživit. Straus a kol.⁴² uvádí čtyři typické výslechové situace:

- vyslýchaný může a chce pravdivě vypovídat,
- vyslýchaný momentálně nemůže, ale chce pravdivě vypovídat,
- vyslýchaný může, ale nechce pravdivě vypovídat,
- vyslýchaný nemůže a ani nechce vypovídat.

Osobně mi připadá praktičtější dělení typických výslechových situací podle Musila a kol.⁴³ a Porady⁴⁴ a kol., proto z něho i nadále vycházím.

5.1 OSOBA CHCE VYPOVÍDAT PRAVDU A PRAVU VYPOVÍDÁ

Jde o situaci, která je pro vyslychajícího nejpříznivější. Jeho úloha spočívá zejména v kontrole úplnosti a přesnosti výpovědi.

Protože se zde obvykle nevyskytují žádné obtíže, není potřeba se touto situací dále zabývat. Ostatně ani ve zmiňovaných publikacích není rozebírána hlouběji.

5.2 OSOBA CHCE VYPOVÍDAT PRAVDU, ALE JEJÍ VÝPOVĚĎ JE NEÚPLNÁ

Jde o výslechovou situaci, kterou Musil⁴⁵ označuje jako výslech mýlící se osoby.

⁴² Straus, J.: Kriminalistická taktika, Plzeň : Aleš Čeněk, 2005 str.111 a násl.

⁴³ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2. vyd. Praha : BECK 2004, str. 332 a násl.

⁴⁴ Porada, V.: Kriminalistika, Brno : CERM, 2001, str.353

⁴⁵ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2.přeprac. a dopl. vyd. Praha : BECK 2004, str. 333

Takový výslech je poněkud složitější. Přestože se podařilo navázat psychologický kontakt stejně jako v situaci první, výpověď se často odchyluje od objektivně zjištěných faktů, je nepřesná a často budí dojem nevěrohodnosti. Příčinou jsou zejména subjektivní nedostatky reprodukce vnímaného, chybné vzpomínky a zdánlivě zapomenutá fakta. Jedná se o deformace informací ve vědomí člověka, které mohou vzniknout v průběhu formování jeho výpovědi. Nejde o to, že by vyslýchaný spolupracovat nechtěl, domnívá se, že pravdu sděluje, avšak ve skutečnosti se jeho výpověď s objektivně zjištěnými poznatky neshoduje.

Pro překonání tohoto nedostatku je důležité, aby vyslychající udržel psychologický kontakt s vyslychaným a využil vhodnou taktiku k překonání zdánlivě zapomenutého, subjektivních nedostatků reprodukce a chybných vzpomínek.

Kriminalistika doporučuje, aby vyslychaný o události vypovídal chronologicky a maximálně podrobně. Doporučuje se vyslychaného při monologu nepřerušovat a s pomocí počkat až po ukončení monologu, či alespoň určité jeho části.

Pomoc má být nenásilná, nesuggestivní a vyslychaný by ji v podstatě neměl ani postřehnout. Měl by sám přijít na to, že ve své výpovědi udělal chybu a jakou. Pokud vyslychaný zcela zjevně neodbočuje od tématu, neměl by být přerušován. Pokud vyslychaný potřebná fakta zná, jen si na ně nemůže vzpomenout, je skutečně nejlepší nechat ho samostatně mluvit, aby on sám upřesnil informace a opravil chyby, které si původně neuvědomil.

Pro oživení paměti vyslychaného se používají asociace. Doporučuje se u vyslychaného vybavit představu nějakých podružných, vedlejších okolností. Vyvoláním jakékoli vzpomínky na den, který vyslychajícího zajímá a podrobným rozebíráním všeho, co se ten den událo, lze pomoci vyslychanému vybavit si i to, co již zdánlivě zapomněl.

Lze využívat vhodně kladené pomocné otázky, např. Chodíte tam často?, Kdy jste tam byl naposled?, Kdy jste osobu viděl naposled? apod.

Je však třeba dávat pozor na to, aby otázky neměly sugestivní ráz.

K problematice sugestivních otázek viz. kapitola 4.3.

Stejně tak není vhodné vyslychanému předkládat výpovědi jiných osob, zejména těch, které pro vyslychaného představují určitou autoritu.

Nemůže-li si vyslychaný vzpomenout na den nebo čas, doporučuje se začít dnem, se kterým je pro vyslychaného spojena nějaká významnější událost, ať už příjemná či nepříjemná. Asociační spoje lze navázat i předložením známých věcí, jež jsou ve spojení s prošetřovaným skutkem.

5.3 OSOBA NECHCE VYPOVÍDAT PRAVDU A PRAVDU NEVYPOVÍDÁ

Řešení této výslechové situace je nejsložitější. Jedná se o stav, kdy se nepodařilo navázat psychologický kontakt mezi vyslychajícím a vyslychaným, vyslychaný nechce spolupracovat, klade odpor a trvá si na svém, ačkoli jsou fakta objektivně zjištěna jinak.

Jde většinou o výslechy obviněných nebo podezřelých, případně výslechy svědků, kteří jsou s nimi v příbuzenském, partnerském či přátelském vztahu.

Tato situace má tedy konfliktní charakter a její řešení je velmi náročné. Pro tyto případy vypracovala kriminalistika určité taktické postupy psychologického působení na lživě vypovídajícího, za účelem získání pravdivé výpovědi.

Psychologické působení na lživě vypovídajícího znamená vhodné působení na city a rozum vyslychaného v souladu s požadavky zákonnosti a etiky, s cílem dokázat nesmyslnost a neudržitelnost lživé výpovědi.⁴⁶

⁴⁶ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2.přepřac. a dopl. vyd. Praha : BECK 2004, str. 334

Při překonávání orientace vyslychané osoby vypovídat lživě nelze používat žádné metody založené na klamání vyslychaného, ani metody založené na použití fyzického či psychického násilí.

Pro překonávání lživé výpovědi vypracovala kriminalistika tyto dílčí taktické postupy:

- odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď,
- stimulování kladných vlastností vyslychaného,
- využití emocionálního napětí vyslychaného,
- využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými důkazy,
- využití reflexivních úvah lživě vypovídajícího.

Někteří autoři uvádějí dílčích taktických postupů k překonání lživé výpovědi více, já se však domnívám, že autoři, kteří je neuvádějí, tak činí pouze proto, že je nepovažují za tak zásadní, ne proto, že by je neuznávali.

Ze stejného důvodu se i já v kapitole 6.4 zabývám podrobněji pouze výše uvedenými pěti dílčími taktickými postupy pro překonávání lživé výpovědi.

6 TAKTICKÉ POSTUPY VÝSLECHU

Taktika výslechu je aktivní tvůrčí proces skládající se z myšlenkových operací vyslychajícího, jehož výrazem je souhrn aplikovaných nejefektivnějších postupů pro řešení obecné úlohy výslechu v konkrétním případě.⁴⁷

Taktické postupy výslechu mají umožnit úspěšné provedení výslechu, tedy takové, jímž je zjištěno, co se skutečně stalo.

Taktika výslechu úzce navazuje na přípravu výslechu a jejím obsahem jsou taktické postupy výslechu.

Němec⁴⁸ používá výraz „základní taktické postupy“, stejně tak Musil a kol.⁴⁹

Naproti tomu Pješčak⁵⁰ taktické postupy nijak nečlení a o každém mluví v samostatné kapitole. Obsahově se však autoři v podstatě shodují.

Co se týče rozsahu, nejstručnější je Musil a kol.⁵¹, který se omezuje pouze na výčet základních taktických postupů a konstatování, že se uplatňují v rámci jednotlivých stadií výslechu při řešení problémových nebo konfliktních situací. Mnohem podrobněji se taktickými postupy zabývá Pješčak⁵² i Němec⁵³.

Němec hovoří o čtyřech základních taktických postupech, které rozebírám níže v následujících kapitolách. Upozorňuje však na to, že zejména starší literatura jich uvádí pět, a to proto, že považuje přípravu k výslechu za první taktický postup výslechu. Já osobně se s tímto přístupem neztotožňuji, domnívám se, že příprava ještě opravdu není výslechem.

⁴⁷ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str.206

⁴⁸ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 206 a násl.

⁴⁹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2.přepřac. a dopl. vyd. Praha : BECK 2004, str.330

⁵⁰ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 158 a násl.

⁵¹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2.přepřac. a dopl. vyd. Praha : BECK2004, str.330

⁵² Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 158 a násl.

⁵³ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 206 a násl.

Za základní taktické postupy výslechu lze považovat:

- formování psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným,
- analýzu výpovědi v průběhu výslechu,
- poskytování pomoci vyslychanému k vybavení si zdánlivě zapomenutých okolností a
- působení na lživě vypovídajícího, za účelem získání pravdivé výpovědi.

6.1 FORMOVÁNÍ PSYCHOLOGICKÉHO KONTAKTU

Psychologickým kontaktem mezi vyslychajícím a vyslychaným rozumíme vytvoření takových vztahů, při nichž se vyslychaný nevyhýbá rozpravě s vyslychajícím, neuzavírá se do sebe, nýbrž nabývá potřeby vypovídat pravdivě a úplně.

Taktický postup formování psychologického kontaktu se uplatňuje ve všech stadiích výslechu i při řešení problémových a konfliktních situací.

Jestli dojde k navázání kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným, závisí na mnoha faktorech. Bohužel není možné popsat nějaký zaručeně fungující postup, který by vedl k navázání žádoucího kontaktu. Lze však uvést alespoň jakási doporučení a obecná pravidla, která k úspěšnému navázání kontaktu přispívají.

Nezbytným základem pro úspěšně provedený výslech je dobrý vztah mezi vyslychajícím a vyslychaným. Vyslychající si musí získat důvěru vyslychaného, toho lze dosáhnout svědomitým plněním služebních povinností vyslychajícího, nestranným, čestným a pozorným chováním, ovládnutím svých emocí.

Je důležité, aby vyslychající měl u vyslychaného autoritu, neměl by ale dávat najevo svou nadřazenost. Měl by být přátelský, ale také důsledný a věcný.

Vyslýchající by se v žádném případě neměl snažit o navázání kontaktu s vyslychaným za pomoci různých nereálných slibů. Slíbit může jen to, co může v rámci své kompetence splnit. Jinak by se dopouštěl klamání vyslychaného.

To, zda se skutečně podaří kontakt navázat, závisí ale i na mnoha jiných okolnostech. Jde o povahu skutku, který je předmětem výslechu, procesní postavení vyslychaného, osobnost vyslychajícího i vyslychaného.

Pješčak⁵⁴ i Němec⁵⁵ shodně uvádějí jako nejdůležitější způsoby formování kontaktu vyslychajícího s vyslychaným:

1. Vhodný způsob vyzvání osoby k výslechu – jde o to, zda se jeví dostačujícím vyzvat osobu k dostavení se k výslechu ústně, popř. telefonicky, či zda je vhodnější forma písemná, zda je nutné osobu upozorňovat na důsledky nedostavení se k výslechu apod. Je-li totiž zřejmé, že osoba vypovídat chce, mohla by toto upozornění vnímat jako projev nedůvěry a ztratit o spolupráci zájem.
2. Vytvoření správné výslechové situace – spočívá v tom, aby u výslechu nebyly zbytečně další přebytečné osoby, které by mohly již jen svou přítomností výslech narušovat.
3. Správný způsob chování vyslychajícího – sdělení jeho hodnosti, příjmení, funkce, proč byl vyslychaný k výslechu vyzván a v jaké věci.
Dále by měl vyslychající zachovávat ona obecná doporučení, o nichž jsem mluvila výše.
4. Vhodnou formu seznámení vyslychaného s jeho procesním postavením – vysvětlení jeho práv a povinností.
5. Poznání osobnosti vyslychaného a volbu vhodného přístupu k němu.

⁵⁴ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982 , str. 158

⁵⁵ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 207

6.2 ANALÝZA VÝPOVĚDI V PRŮBĚHU VÝSLECHU

Jde o taktický postup, jehož cílem je zjištění postoje vyslýchaného k předmětu výslechu, tj. zda se orientuje vypovídat pravdivě nebo lživě a vytvoření si představy o úplnosti a věrohodnosti jeho výpovědi.

I zde je nutné mít na paměti, že uvedení nepravdivých údajů nemusí nutně znamenat, že jde o osobu, která nechce vypovídat pravdivě.

Nejde o trestně procesní analýzu výpovědi, ale o analýzu kriminalistickou, jejímž cílem je i zjištění způsobilosti vyslýchaného správně a úplně vnímat, vnímané v paměti určitou dobu podržet a hodnověrně je pak reprodukovat.⁵⁶

K posouzení hodnověrnosti a úplnosti výpovědi je nutné zejména zjistit od vyslýchaného všechny podrobnosti k předmětné věci, které jsou mu známy a dále zjistit, kde tyto informace získal a kdo je může potvrdit.

Vlastní hodnocení výpovědi během výslechu se provádí:

- srovnáváním údajů ve výpovědi s ostatními důkazy,
- prověřením vnitřní shody údajů ve výpovědi a
- vyjasněním dalších, pro konkrétní případ důležitých, okolností.

V rámci analýzy výpovědi je třeba pečlivě pozorovat vypovídajícího, neboť psychická činnost je spjata s činností fyziologickou a když člověk lže, zpravidla se jeho vnitřní napětí odráží i v jeho chování.⁵⁷

Všechny fyziologické projevy jsou však individuální, nemají význam důkazní, ale mají význam kriminalisticko taktický.

⁵⁶ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 207

⁵⁷ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 208

Pokud jde o analýzu výpovědi obviněného, neliší se v podstatě od analýzy výpovědi svědka. Některé zvláštnosti však mohou vyplývat z jeho specifického postavení v trestním procesu, z jeho vztahu k obvinění apod. Jeho chování představuje specifickou situaci, ve které se výslechem ocitl. Jeho chování je ovlivňováno negativními i pozitivními motivy. Jako negativní můžeme uvést např. strach, stud, snahu vyhnout se trestnímu postihu apod. K pozitivním patří lítost, snaha pomoci, cit pro spravedlnost, pravdomluvnost.

6.3 POMOC VYSLÝCHANÉMU K VYBAVENÍ SI ZDÁNLIVĚ ZAPOMENUTÝCH OKOLNOSTÍ

Jde o pomoc, která je obyčejně poskytována svědkovi, neboť obviněný-pokud skutečně trestný čin spáchal- si obyčejně velmi dobře pamatuje okolnosti vztahující se k činu. Tato pomoc záleží v tom, aby si vyslýchaný ve své paměti vybavil zdánlivě zapomenutá fakta, překonal klamné vzpomínky a subjektivní nedostatky reprodukce. Tento postup je zapotřebí použít, je-li zřejmé, že si vyslýchaný již sám od sebe nedovede na nic vzpomenout, nebo jsou jeho vzpomínky nejasné, popřípadě má-li vyslýchaný problém s jejich reprodukcí.

Tento taktický postup hodně čerpá z psychologie. Při poskytování pomoci k vybavení si zdánlivě zapomenutého se doporučuje využívat zejména asociativních spojů.

Zapamatování záleží v zafixování vjemů v nervových buňkách mozkových hemisfér. Fixuje se přitom řetězec okolností a jejich detailů vzájemně spojených.⁵⁸ Proto i vzpomínání a znovuzpomenutí probíhá ve formě asociací.

⁵⁸ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 159

Je ovšem nutné dbát na to, aby v rámci pomoci nebyla vyslychanému vsugerována určitá odpověď.

Nebezpečí sugesce je tím větší, čím neúplnější a fragmentárnější bylo vnímání, čím je v paměti vypovídajícího více mezer a čím je vypovídající přístupnější sugestivnímu ovlivnění vzhledem ke svému věku, svým vlastnostem nebo okolnostem výslechu.⁵⁹ Otázka musí být vždy položena tak, aby z ní vyslychaný nemohl získat žádnou informaci pro svou odpověď.

Autoři kriminalistických knih uvádějí několik obecných pravidel, jejichž dodržování by mělo vyslychaného přivést k tomu, že si na zdánlivě zapomenuté okolnosti nakonec vzpomene.

Nejvýhodnější je nechat vyslychaného mluvit samostatně a v monologu ho zbytečně nepřerušovat, tak je nejpravděpodobnější, že si událost vybaví sám. Pokud je však zřejmé, že tento postup nikam nepovede, je nutné vyslychanému pomoci.

Pješčak⁶⁰ i Němec⁶¹ se tímto taktickým postupem zabývají poměrně podrobně. Oba velmi podobně formulují určitá doporučení pro vyslychajícího.

Vyslychanému by mělo být doporučeno, aby vypovídal o události chronologicky, maximálně podrobně a aby uvedl, kdo uvedené informace může potvrdit. Další možností je vybavit si co nejvíce událostí, které předcházely té, na kterou si má vzpomenout, nebo vybavit si mezní detaily, např. čas příjezdu, odjezdu, významnou událost apod. Lze využít také asociace na základě vztahu příčiny a důsledku, kde událost je příčinou právě tohoto důsledku.

Při vzpomínání na jména, příjmení osob či názvy obcí je vhodné dát vyslychanému k dispozici např. telefonní seznam, seznam obcí.

⁵⁹ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 160

⁶⁰ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982 , str. 159 a násl.

⁶¹ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 209 a násl.

K oživení asociativních spojů lze použít i různé nákresy, schémata, fotografie, modely, plánky, mapy anebo přímo různé objekty in natura.

Je rovněž možné použít jiné metody kriminalistické praktické činnosti, jako např. provedení prověrky výpovědi na místě, provedení rekognice či konfrontace.

Hlavně by ale vyslychající neměl na vyslychaného nijak spěchat, naléhat na něho, aby si rychle vzpomněl.

Chování vyslychajícího musí být pozorné a taktní. Správné provedení výslechu vyžaduje zkušenosti vyslychajícího a schopnost empatie vůči vyslychanému.

Čím klidnější vyslychající, tím klidnější vyslychaný. Vyslychaný velmi citlivě reaguje i na gesta vyslychajícího, mimiku jeho obličeje nebo tón, jakým s ním vyslychající hovoří.

Všechna tato doporučení se při výslechu mohou uplatňovat pouze v rozsahu a tak, aby šlo o skutečnou pomoc vyslychajícího vyslychanému ve vybavování si jednotlivých okolností a nikdy nesmí mít charakter sugestivního ovlivňování.

K problematice sugesce viz výše v této kapitole a dále v kapitole 4.3.

Je proto nutné veškerou pomoc poskytovat velice obezřetně a citlivě, podle okolností konkrétního případu.

6.4 PŮSOBENÍ NA LŽIVĚ VYPOVÍDAJÍCÍHO, ZA ÚČELEM ZÍSKÁNÍ PRAVDIVÉ VÝPOVĚDI

Tento taktický postup se používá při výslechu lhoucích obviněných i lhoucích svědků. Všichni citovaní autoři kriminalistických knih (Němec, Musil, Pješčak, Porada) se tímto postupem zabývají velmi podrobně, což svědčí o jeho významu. Vzhledem k tématu mé diplomové práce se jím pochopitelně i já budu zabývat podrobněji, než jinými kapitolami.

Všichni uvedení autoři se shodují v tom, že tato situace, kdy vyslýchaný záměrně odmítá vypovídat, je situací konfliktní a její řešení je pro vyslychajícího nejsložitější.

Úkolem vyslychajícího je odhalit podstatu lživé výpovědi a dosáhnout změny postojů vyslychaného, tj. pravdivé výpovědi. Podstata tohoto taktického postupu je shodná u lhoutího svědka i u lhoutího obviněného, odlišnosti jsou jen v příčinách jejich postojů, ve významu těchto příčin, v jejich pevnosti či trvalosti. Nejsilnější a nejpevnější bývají tyto příčiny u obviněných. Proto i psychologické působení a přesvědčování musí být u obviněných zpravidla silnější a co do formy bohatší a různorodější.

Vždy je třeba vycházet z toho, že lépe je lži předejít, než ji pak pracně vyvracet.⁶² Vyvracení je z psychologického hlediska velmi obtížné, neboť ten, kdo jednou určitou lež řekl a jeho výpověď byla zapsána, většinou na ní setrvá. Proto z kriminalisticko taktického hlediska není správné ihned protokolovat prohlášení obviněného, že se necítí vinen a žádat na něm podepsání této výpovědi, neboť tato okamžitá a předčasná dokumentace může být vážnou překážkou při získávání pravdivé výpovědi. Zpravidla postačuje přistoupit k protokolování výpovědi až po vyjasnění její podstaty, tzn. protokolovat konečné tvrzení obviněného, zda se cítí vinen či nikoli.⁶³

Jedinou přípustnou formou působení na lživě vypovídajícího je přesvědčování. Přesvědčit lhoutí vyslychanou osobu, aby vypovídala pravdivě, to vyžaduje dokázat jí nesmyslnost a neudržitelnost lživé výpovědi. Tento úkol je pochopitelně snadnější, je-li vyslychaný usvědčen důkazy, k nimž nemůže uvést vážné protiargumenty.

⁶² Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 210

⁶³ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 160

V některých případech však lze při použití správné taktiky dosáhnout změny lživé výpovědi v pravdivou i když není ještě dostatek důkazů, např. využitím toho, že vyslýchaný nezná rozsah a závažnost důkazů.

Pro osobu, která spáchala trestný čin a při výslechu lže, je nepřesvědčivějším argumentem souhrn nesporně usvědčujících důkazů.

Ve všech případech je třeba při výslechu obviněného vyloučit jeho klamání vyslychajícím. Takový postup by odporoval trestněprocesnímu zákonu. Stejně tak jsou zakázány všechny metody založené na použití fyzického i psychického násilí.

Při výslechu je třeba působit na city i rozum vyslychaného. Jestliže bychom působili výhradně na city a emoce a snažili se vyloučit nebo snížit racionální faktory, pak riskujeme, že získáme nepravdivou výpověď, např. v důsledku strachu nebo jiných negativních emocí. Podle zvláštností charakteru vyslychané osoby je možno při výslechu diferencovat působení ve sféře citové a racionální.⁶⁴

V souladu s platným právem má vyslychající právo použít ke zjištění objektivní pravdy a skutkového stavu věci zejména tyto psychologické způsoby působení na lživě vypovídající osobu:

1. využití faktoru neočekávanosti či překvapení vyslychaného,
2. využití nepřipravenosti vyslychaného ke lži,
3. využití nedostatečné informovanosti lživě vypovídajícího o již získaných důkazech apod.

⁶⁴ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 161

K psychologickému působení na lživě vypovídajícího za účelem překonání jeho orientace vypovídat lživě se využívají zejména tyto dílčí taktické postupy:

- odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď,
- stimulování kladných vlastností vyslýchaného,
- využití stavu emocionálního napětí vyslýchaného,
- využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými důkazy,
- využití reflexivních úvah lživě vypovídajícího.

Těmito nejdůležitějšími taktickými postupy se budu zabývat podrobněji i já.

Tytéž taktické postupy uvádí Porada a kol.⁶⁵ a Musil a kol.⁶⁶

Němec⁶⁷ i Pješčak⁶⁸ uvádí tytéž a přidávají ještě:

- využití trestněprocesního předpisu o souvislém výkladu a
- využití pořadí výslechů několika svědků a spoluobviněných.

Všichni uvedení autoři však koncipují výčet dílčích taktických postupů jako demonstrativní, a proto si vzájemně neodporují.

Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď

Tento taktický postup spočívá v tom, že na základě psychologické analýzy výpovědi v kombinaci s analýzou získaných důkazů a informací vytvoří vyslychající model motivace lživé výpovědi a jejích příčin. Tento model v průběhu výslechu prověří. Pokud se vyslychaný rozhodne nemluvit pravdu, má k tomu zpravidla nějaký důvod.

⁶⁵ Porada, V.: Kriminalistika, Brno: CERM, 2001, str.354 a násl

⁶⁶ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2. vyd. Praha : BECK 2004, str.334 a násl.

⁶⁷ Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, Praha : EUROUNION 2004, str. 211

⁶⁸ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 160 a násl.

Nejtypičtějším důvodem nepravdivé výpovědi je strach o sebe či o blízké osoby. Motivace úmyslně lživých výpovědí je určována jednak objektivními příčinami, jako jsou přímé i zprostředkované působení zainteresovaných osob, nepříznivá procesní situace apod., jednak subjektivními příčinami, mezi něž lze řadit např. strach, stud, lítost, nízkou kulturní a morální úroveň vyslýchaného, jeho špatné charakterové vlastnosti.

Pješčak⁶⁹ uvádí časté motivy lživé výpovědi podle toho, zda jde o obviněného, svědka, který je poškozeným či svědka, který poškozeným není.

Lhoucí svědci, kteří nejsou poškozenými osobami, vypovídají lživě často

- ve prospěch obviněného většinou z důvodu příbuzenství či přátelství,
- v neprospěch obviněného např. z nepřátelství k němu.

Lhoucí svědci, kteří jsou poškozenými, mají sklon

- k obviňování, a to pod vlivem prožitých emocí, utrpěné škody, ze strachu, aby pachatel nešel trestu nebo nebyl potrestán jen mírně,
- k vyhýbavé výpovědi, např. ze studu,
- méně často vypovídat ve prospěch obviněného ze strachu, že by se jim pomstil, z lítosti k němu apod.

Autoři Musil a kol. a Porada se shodují v tom, že odstranit lze jen některé příčiny motivace lživé výpovědi, a to za předpokladu plné důvěry vyslýchaného ve vyslychajícího. Jako jeden z efektivních prostředků uvádějí možnost utajení totožnosti svědka podle § 55 odst.2 TŘ. Obavy svědků lze ještě před výslechem rozptýlit ukázkou možností změnit hlas vyslychané osoby tzv. modulátorem hlasu. Ze subjektivních příčin lze odstranit zejména stud, lítost a strach z odpovědnosti.

⁶⁹ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 162

Stimulování kladných vlastností vyslychaného

Tento taktický postup spočívá ve vyvolání a využití morálního hodnocení nesprávného jednání a zaujaté pozice samotným vyslychaným. Nutná je zde znalost osobnosti vyslychaného, toho, jak chápe svět, jaké hodnoty uznává. Morální hodnocení vlastního chování je podmíněno světovým názorem vyslychaného, jeho právním vědomím, morálkou, volnými kvalitami, vědomostmi a minulými životními zkušenostmi.⁷⁰

Tento taktický postup, aby byl opravdu úspěšný, je možné použít tehdy, když vyslychaný sám váhá, zda mluvit pravdu, fakta příliš nepopírá a k tomu, aby se rozhodl vypovídat pravdivě mu chybí jen nepatrný impuls.

Jestliže vyslychaný sám od sebe nebo na popud vyslychajícího začne morálně hodnotit své protispolečenské jednání, zákonitě v jeho psychice vzniká konflikt. Tento konflikt je mezi jeho právním vědomím a morálkou na straně jedné a jeho konkrétním jednáním a postojem na straně druhé. Potom je na vyslychajícím, aby se pokusil posílit kladné vlastnosti vyslychaného tak, aby se rozhodl hovořit pravdu.

Vyslychající například může vyzdvihnout předchozí bezúhonnost vyslychaného, jeho dobrou pověst, čestné chování, vedení spořádaného způsobu života, vážnost jeho povolání apod. Tím může vyslychanému dodat odvahu postavit se k věci čelem a vypovědět pravdivě co o věci ví. Znovu zde musím zdůraznit, že k tomu je nutné osobnost vyslychaného znát.

Je třeba mít na paměti, že jsou i svědkové, kteří se obávají, že by svou výpověď mohli přivodit trestní stíhání sobě nebo osobě blízké. V řadě případů lze vhodným taktickým přístupem jejich obavy rozptýlit. Samozřejmě při přísném respektování § 100 TR o právu odeprít výpověď. V řadě případů totiž ani pravdivá výpověď vyslychaného nikoho z blízkých neohrozí.

⁷⁰ Pješčák, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 163

Využití stavu emocionálního napětí vyslýchaného

Emocionálním napětím rozumíme stav, ve kterém osoba jedná tak, jak by za normální situace pravděpodobně nejednala.

Každá duševně zdravá osoba, dopustila-li se protispolečenského jednání, je ve stavu emočního napětí. Stejně tak osoba, která byla určitému protispolečenskému jednání přítomna nebo která sama byla předmětem útoku tohoto jednání.

I samotná situace výslechu v sobě nese určitý stupeň emočního napětí.

Každý svědek prožívá emocionální napětí v důsledku svého neobvyklého postavení a v důsledku pocitu odpovědnosti za výpověď. To se může při výslechu odrazit pozitivně i negativně. Svědka je potřeba nejprve uklidnit, doporučován je rozhovor o rodině, práci apod. Jinak je vhodné udržovat svědka v přiměřeném emocionálním napětí, protože toto napětí zostřuje pocit odpovědnosti a napomáhá cílům výslechu. Bývá prospěšné poučit svědka o následcích křivé výpovědi.

Stav napětí obviněného při výslechu je spjat s vnitřním konfliktem, tj. bojem protikladných snah a zájmů.⁷¹ Obviněný si je zpravidla vědom trestného činu a oprávněnosti trestu za něj, zároveň má ale z trestu strach. Chce se potrestání vyhnout, ale má pochybnosti, zda se mu to podaří. Vnucuje se mu myšlenka, že se napětí zbaví jen tehdy, bude-li vypovídat pravdu. V řešení tohoto vnitřního konfliktu obviněného má důležitou úlohu vyslychající. Vhodným psychologickým působením se má snažit zasáhnout do konfliktu tak, aby se vyslychaný rozhodl vypovědět pravdu.

Aby byl obviněný udržen na určitém stupni emocionálního napětí, je účelné ho přesvědčit o tom, že jeho výpověď se nejen naslouchá, ale že je aktivně kontrolována.⁷²

⁷¹ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 161

⁷² Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 161

Méně výrazné bývá emocionální napětí u osob, které spáchaly méně závažný trestný čin, a zpravidla též u recidivistů.

Roli zde hraje i doba, která uplynula od spáchání trestného činu.

Domnívám se, že čím dříve po spáchání trestného činu je výslech prováděn, tím lépe. Při delším časovém odstupu totiž emocionální napětí opadá, pachatel má dostatek času si vše promyslet, na případný výslech se připravit a vzrůstá tak pocit jeho bezpečí. Oporu pro tento názor jsem našla u Musila a kol.⁷³

Podle Musila a kol. lze pozorovat, že v některých případech po několika dnech pachatelé začínají odvolávat svou původní pravdivou výpověď, začínají zapírat a někdy i obviňují vyslychajícího z nátlaku na svoji osobu při prvním výslechu. Kriminalistika doporučuje řešit tuto otázku vytvořením psychické bariéry ve vědomí vyslychaného, zejména okamžitým prověřením jeho výpovědi a zajištěním důkazů, o nichž vyslychaný hovořil.⁷⁴

Porada⁷⁵ k tomuto problému uvádí, že první výslech obviněného by měl být základním kamenem pro celé další trestní stíhání. Zásadně by mělo platit, že první výslech, za dodržení všech procesních ustanovení, by měl být co nejpodrobnější a obsahovat všechny okolnosti kolem spáchaného protispolečenského jednání. Potom se obviněnému mění výpověď v průběhu dalšího trestního řízení mnohem obtížněji.

Význam prvního výslechu ve věci lze demonstrovat na případu⁷⁶ V.B., který usmrtil svou kolegyni E.N. Vyšetřování dovedlo kriminalisty k V.B. jen několik dní po činu, přičemž již měli k dispozici několik důkazů nasvědčujících tomu,

⁷³ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2.přeprac. a dopl. vyd. BECK : Praha 2004, str.335

⁷⁴ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2.přeprac. a dopl. vyd. BECK : Praha 2004, str.335

⁷⁵ Porada, V.: Kriminalistika, Brno: CERM, 2001, str.355

⁷⁶ Kriminalistický sborník 10/1994, ročník XXXVIII, Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, str.417-424

že ženu zabil právě on. V.B. byl zatčen, předveden a vyšetřovatel zahájil jeho výslech. Předtím mu bylo publikováno usnesení o tom, že je obviněn z trestného činu vraždy podle § 219 odst.1 TZ, a to na základě důvodného podezření, že dne 18.2.1992 úmyslně na svém pracovišti usmrtil E.N.

V.B. vedl do té doby naprosto spořádaný život, aniž kdy zavedl příčinu k podezření, že by byl schopen se dopustit jakéhokoliv, natož tak závažného trestného činu, jakým je vražda.

Když byl V.B. seznámen s usnesením vyšetřovatele, prohlásil, že se cítí být vinen, a proti obvinění si stížnost nepodal. Popsal podrobně svůj pracovní den 18.2.1992. E.N. za ním přišla, žádala po něm 15 000 Kč, jinak prý pošle dopis jeho ženě, že spolu něco mají. V.B. poté popsal samotný vražedný útok.

V této části výslechu zasáhl obhájce V.B. a vyžádal si rozmluvu s obviněným bez přítomnosti třetí osoby. Po krátké rozmluvě mezi nimi došlo ke zvratu v ochotě obviněného vypovídat. Obhájce za něho učinil prohlášení, že „obviněný žádá, aby nebyl dále vyslýchán; že svoji vinu uznává, ale nechce další podrobnosti uvádět a celé záležitosti lituje.“

Poté došlo k přerušení kontaktu vyšetřovatele s obviněným na dobu více jak osmi měsíců. Při dalším výslechu si byl V.B. vědom toho, že je stíhán pro trestný čin vraždy a vypověděl, že se při prvním výslechu k činu přiznal jen proto, že byl v takovém stavu, že nebyl schopen odpovídat na dotazy. Zcela změnil výpověď a popřel téměř vše, co uvedl při prvním výslechu. Předložil dobře promyšlenou verzi toho, jak se věci onoho dne údajně odehrály.

Na základě shromážděných důkazů však vyšetřovatel vypracoval návrh konečného opatření pro trestný čin vraždy podle § 219 odst.1 TZ, neboť všechny důkazy nasvědčovaly tomu, že čin spáchal V.B.

Tento případ potvrzuje, že mnozí pachatelé té nejzávažnější trestné činnosti, kteří se činu dopustili poprvé, mají obvykle potřebu se svěřit a zpravidla vypovídají nejpravdivěji. První výslech ve věci je proto mimořádně důležitý.

Využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými důkazy

Psychologické působení na vyslychaného, zaměřené k překonání lživé výpovědi využitím rozporů, je zákonným a velmi efektivním taktickým postupem založeným na systému logických operací. Předpokladem je podrobný zápis výpovědi a její důsledná analýza.

Je známo, že lživé výpovědi nejsou zpravidla úplným výmyslem. Bývají lživé jen v té části, jejíž pravdivé osvětlení není pro vyslychaného žádoucí. Lhoucí osoba se ve své výpovědi zpravidla vzdaluje od pravdy jen v míře, kterou považuje za nezbytnou. O ostatních faktech vypovídá pravdivě, čímž se snaží působit věrohodně.

Vyslychaný, který lže, je tak nucen manévrovat mezi:

- pravdou, kterou nechce říci
- pravou, kterou je možno říci
- lží, kterou je třeba nahradit utajovanou pravdu.

Při tomto složitém a náročném myšlenkovém postupu, doprovázeném emocionálním napětím, vyslychaný pochopitelně riskuje, že se prořekne.⁷⁷

Autoři (Musil a kol., Porada a kol., Straus a kol.) shodně nedoporučují při zjištění prvých rozporů na tyto rozpory ihned upozorňovat. Vyslychaný přestává být ostražitý, rozpovídá se a rozvine svoji nepravdivou výpověď. Tím mohou ve výpovědi vzniknout vnitřní rozpory natolik významné, že po poukázání na ně je často vyslychaný sám překvapen, jak rozporuplná a nevěrohodná jeho výpověď je. V takovém případě často postačí argumentace vyslychajícího upozorňující na neúčelnost a neudržitelnost takové výpovědi, aby vyslychaný začal mluvit pravdu.

⁷⁷ Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 163

Při předkládání rozporů ve výpovědi vyslychanému je doporučován postup od rozporů menší závažnosti k vyjasnění rozporů větší závažnosti. Vyslychající v průběhu psychologického působení na vyslychaného prostřednictvím rozporů mezi jeho výpovědí a jinými důkazy nesmí dát vyslychanému najevo, jaké verze o poznávané události vytyčil. Vyslychající vyslychanému pouze předkládá jeho tvrzení na straně jedné a na straně druhé objektivně zjištěná a prověřená fakta, která jsou v rozporu s výpovědí.

Zjistí-li vyslychající rozpor mezi výpovědí a jinými důkazy, doporučuje se, aby se vyslychaného zeptal, zda potvrzuje to, co řekl ve své výpovědi o té či jiné okolnosti. Prohlásí-li vyslychaný, že na své dřívější výpovědi trvá, pak ho vyslychající může seznámit s těmi důkazy, které jsou s výpovědí v rozporu a žádat vysvětlení. Při tomto dílčím taktickém postupu mají důležitý význam kladené otázky.

Je třeba, aby otázky byly kladeny v určitém logickém sledu a aby jednotlivá odpověď byla vždy spjata s předcházející odpovědí a otázkou, neboť tak je vyslychaný veden logicky k pravdivému závěru.⁷⁸

Kriminalistika doporučuje předkládat důkazy následujícími způsoby:

- předkládání důkazů v logickém sledu,
- předkládání důkazů narůstající síly,
- předkládání pouze rozhodujících důkazů,
- předkládání celého souboru důkazů.

Ke zvýšení efektivnosti předkládaných důkazů lze ve vhodných případech využít předkládání důkazů na místě činu, místě nálezu či místě zjištění. Způsob předkládání důkazů je třeba vždy detailně dokumentovat.

⁷⁸ Pješčák, J. : Kriminalistika, 1.vydání, Praha : Naše vojsko 1982, str. 164

Tento taktický postup budu ilustrovat na případu, který jsem našla v Kriminologickém sborníku.⁷⁹ Jde o případ ročního dítěte, které se uškrtilo na šňůře od žaluzií. Matka dítěte, L.M., od začátku tvrdila, že šlo o nešťastnou náhodu. Ve své první výpovědi uvedla, že v době její krátké nepřítomnosti v pokoji, kdy věšela a sbírala prádlo v sušárně, bylo dítě samo. Nato jej našla bez známek života, udušené na ovládací šňůře od žaluzií, dvojité omotané kolem krku. Dítěti okamžitě odmotala šňůru k krku a běžela s ním do vrátnice ubytovny, odkud byla zavolána záchranná služba.

Přivolaná lékařka měla pochybnosti o nešťastné náhodě a tyto pochyby hned vyjádřila. Místo činu bylo policií důkladně ohledáno, zajištěna byla celá řada stop, pořízen plánec, fotodokumentace, videozáznam. Pro pozdější vyšetřování byl rozhodující nález černé bavlněné šňůry, která byla uložena v zásuvce kuchyňské linky. Důležitou součástí ohledání místa činu bylo ohledání mrtvoly dítěte. Provedl je soudní lékař, který byl po celou dobu na místě přítomen. Na krku zjistil zřetelnou vodorovně vedoucí uzavřenou strangulační rýhu. Při soudní pitvě byla provedena zevní i vnitřní prohlídka. Bezprostřední příčinou smrti bylo udušení uškrcením. Doba smrti byla stanovena přibližně na 08.00hod. S ohledem na charakter a směr škrticí rýhy se dala předpokládat aktivní účast druhé osoby. Dítě bylo uškrceno úzkým, přibližně 0,2-0,3 cm širokým škrtidlem. Z otlaků na kůži bylo možno dovodit, že šlo o škrtidlo jednoduché. Pro detailní rozbor kritické doby byl na základě výpovědi obviněné a svědků sestaven časový snímek. V 07.45 hod. dostává dítě snídani, dojídá v 08.00 hod. V 08.15 dostává ještě půl suchého rohlíku a obviněná odchází do sušárny pro prádlo. Je pryč max. 3 minuty. V 08.20-08.24 hod. je nezletilý již ve vrátnici, kde je oživován. V 08.24 hod. byl potvrzen příjem volání vrátné na linku hasičů, které je přepojeno na rychlou záchrannou pomoc. Ta je na místě v 08.35 hod. Podle těchto časových údajů by tedy k náhodnému uškrcení nezletilého muselo

⁷⁹ Kriminologický sborník 5/2005, ročník XLIX, Kriminologický ústav Praha Policie ČR, str.6-13

dojít mezi 08.15-08.20 hod., což však závěry znalců, pediatra a biomechanika vylučují vzhledem ke stavu, v jakém se nezletilý při zahájení resuscitace nacházel, jakož i vzhledem k dalším okolnostem.

Jedna ze svědkyň uvedla, že se s dotyčnou setkala kritického dne ráno v sušárně někdy mezi 08.05-08.10 hod. To byl první rozpor ve výpovědi obviněné.

Lékařka rychlé lékařské pomoci podle stavu dítěte v době jejího příjezdu taktéž konstatovala, že dítě muselo být mrtvé delší dobu, než tvrdila matka.

Znalec z oboru zdravotnictví, odvětví pediatrická intenzivní a resuscitační péče konstatoval, že mechanismus dušení, jak ho popisuje obviněná, je prakticky vyloučen. Jedinou přípustnou variantou příčiny smrti dítěte je účast druhé osoby. Na místě činu byl též proveden vyšetřovací pokus, který odhalil další rozpory ve výpovědi obviněné. Ta uvedla, že když se vrátila do pokoje, od dveří dítě nikde neviděla. Po odložení koše na prádlo jej uviděla oběšeného na šňůře od žaluzií u balkónových dveří. Vyšetřovacím pokusem bylo mimo jiné zjištěno, že při vstupu do pokoje nebylo možno dítě přehlédnout. Ani způsob odmotávání šňůry žaluzií, jak ho popsala obviněná, nebyl možný.

Ohledně černé šňůry od tepláků obviněná uvedla, že si s ní dítě nikdy nehrálo, protože byla v zásuvce ve výšce, do jaké dítě nedosáhlo. V rámci porovnání vzorků odebraných zemřelému i obviněné bylo konstatováno, že původcem DNA na šňůře od tepláků je nezletilý.

Obviněná při opakovaném výslechu nebyla schopna vysvětlit rozpory mezi její výpovědí a výpověďmi svědků ani rozpory mezi její výpovědí a jinými předloženými důkazy. Obviněná byla na základě těchto důkazů usvědčena a za uvedené jednání Krajským soudem v Ostravě odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání 13,5 roku.

Využití reflexivních úvah lživě vypovídajícího

Tento taktický postup spočívá ve využití poznatků o reflexivním myšlení ve spojení s dalšími poznatky psychologie. Lze jej využít zejména tehdy, když lživě vypovídající osoba je silně zainteresována na výsledku vyšetřování.

Podstatou tohoto taktického postupu je vytvoření myšlenkových úloh, které lživě vypovídající osoba může, ale nemusí vyřešit.

Typické myšlenkové úlohy dělí autoři (Musil, Porada, Straus) shodně do dvou relativně samostatných skupin:

1. myšlenkové úlohy vytvořené bezprostředně před výslechem:
 - myšlenkové úlohy, které může vyslychající řešit na základě navozených asociací tak, že nastoupení lživé výpovědi je z hlediska morálního či etického nemožné, nebo z jiného hlediska neúčelné, a proto se rozhodne vypovídat pravdu,
 - myšlenkové úlohy, které vyslychaný může řešit na základě nedostatečně odůvodněných představ o množství a důležitosti shromážděných důkazů svědčících o lživosti připravované výpovědi tak, že nastoupení lživé pozice se jeví morálně neúnosné nebo neúčelné,

2. myšlenkové úlohy vytvořené v průběhu výslechu:
 - myšlenkové úlohy, které může lživě vypovídající řešit na základě navozených asociací tak, že setrvání na lživé výpovědi je neúčelné a neudržitelné vzhledem k významu informací, svědčících o lživosti výpovědi a vzhledem k informovanosti vyslychajícího,
 - myšlenkové úlohy, které může lživě vypovídající řešit na základě rozporu mezi fakty tak, že setrvání na lživé výpovědi je neúčelné vzhledem k informovanosti vyslychajícího a vzhledem k významu důkazů svědčících o lživosti výpovědi.

V rámci uvedených typických myšlenkových úloh lze vytvořit celou řadu specifických myšlenkových úloh s ohledem na konkrétní vyšetřovací situaci a charakter dosud shromážděných důkazů. Přitom je nutné trvat na přísném dodržování ustanovení trestního řádu, morálky a profesní etiky, neboť nesprávným způsobem vytvořené či vyvolané myšlenkové úlohy mohou být hodnoceny jako porušení zákona.

7 ZÁVĚR

V práci jsem zabývala výslechem jakožto vyšetřovacím úkonem nebo také specifickou metodou kriminalistické praxe. Výslech je jednou z nejrozšířenějších metod používaných pro získávání a objasňování informací důležitých pro posouzení toho, co se stalo. Jeho úpravě je proto věnována velká pozornost.

V prvních částech jsem nejprve vysvětlila pojem výslechu, jeho podstatu a cíl. Dále jsem se zabývala tím, jak je výslech upraven trestním řádem, a to s rozlišením úpravy výslechu obviněného a výslechu svědka.

Pro úplnost jsem uvedla nejčastější druhy výslechu, které autoři kriminalistických knih uvádí. Nezabíhala jsem však do podrobností, protože tuto problematiku nepovažuji za příliš významnou. Navíc někteří autoři se druhy výslechů nezabývají vůbec.

Dále jsem se v práci snažila vysvětlit, jak by měla probíhat příprava vyslychajícího na výslech, jaká stadia výslechu obvykle má, jaké problémy se v praxi při výslechu objevují.

V páté části práce jsem popsala typické výslechové situace a na tuto problematiku jsem navázala v části šesté, ve které se zabývám taktickými postupy výslechu. Vzhledem k tématu práce se nezabývám podrobněji těmi situacemi, které obvykle probíhají bez problémů. Zaměřila jsem se na taktické postupy pro překonání lživé výpovědi, kde jsem pro názornost uvedla také několik případů z praxe, které jsem našla v odborných časopisech.

S tím, jak má být výslech prováděn v zásadě souhlasím, proto jsem se nesnažila přijít na nějaký nový způsob provádění výslechu.

8 LITERATURA

- Čírtková, L.: Kriminální psychologie, 1.vydání, Praha : Eurounion 1998
- Čírtková, L.: Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004
- Čírtková, L.: Základy forenzní psychologie, 1.vyd., Praha : Policejní akademie ČR, 1994
- Matiášek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, 1.vyd., Praha: Orbis 1966
- Matiášek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Psychologie a výslechová praxe. 1.vyd., Praha : Orbis 1968
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. : Kriminalistika, 2. přeprac. a dopl. vyd., Praha : BECK 2004
- Němec, M. : Kriminalistická taktika pro policisty, 1.vyd., Praha : EUROUNION 2004
- Němec, M. : Kriminalistická taktika, Policejní akademie, Praha 1995
- Pješčak, J. : Kriminalistika, 1.vyd., Praha : Naše vojsko 1982
- Porada, V.: Kriminalistika, Brno: CERM, 2001
- Rybář, M.: Základy kriminalistiky, 1.vyd., Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2001
- Schacter, Daniel L.: Sedm hříchů paměti, vyd. 1., Praha, Litomyšl : Paseka 2003
- Soukup, J.: Sebeobviňování a nepravdivá doznání. Praha : Ústav kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973
- Spurný, J.: Psychologie výslechu, Praha : Portál 2003
- Straus, J.: Kriminalistická taktika, Plzeň : Aleš Čeněk 2005
- Kriminalistický sborník 1-5/2005, ročník XLIX, Kriminalistický ústav Praha
Policie ČR, Tiskárna MV, p.o.
- Kriminalistický sborník 1-2/2006, ročník L, Kriminalistický ústav Praha
Policie ČR, Tiskárna MV, p.o.
- Kriminalistický sborník 2-12/1994, ročník XXXVIII, Ústředna kriminální
policie Policie ČR, Vydavatelství a nakladatelství MV ČR